

УДК 009:3(082)

С91

С91 **Сучасні напрями розвитку суспільства:** кол. моногр. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. – 205 с.

ISBN 978-617-7886-36-4

Рецензенти

Штулер Ірина Юріївна,

*доктор економічних наук, професор,
перший проректор ВНЗ «Національна академія управління»*

Погоріла Світлана Григорівна,

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри славістичної філології,
педагогіки і методики викладання
Білоцерківського національного аграрного університету*

Харченко Артем Вікторович,

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

*Рекомендовано до друку редакційною колегією збірника наукових праць
«Соціально-гуманітарний вісник» (протокол № 4-мн від 30.05.2022)*

У монографії висвітлюються актуальні питання сучасних напрямів розвитку суспільства. Досліджуються проблеми розвитку педагогіки, соціології, філософії, психології, соціальних комунікацій, спорту, фізичної культури, туризму, мистецтвознавства, культурології, філології, історії, економіки, управління, права. Монографія буде корисною науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також широкому колу осіб, які цікавляться сучасними напрямками розвитку суспільства.

ISBN 978-617-7886-36-4

© СГ НТМ «Новий курс», 2022

© Автори, 2022

Розділ перший.**Педагогіка, соціологія, філософія, психологія,
соціальні комунікації**

1.1.	Модернізація організаційних форм навчання у ЗВО в умовах парадигмальних змін: теоретичні основи	...	6
1.2.	Psychological principles of ethics as a result of oversaturation of barbarism in human relations	...	13
1.3.	The study that was killed:phantom reflections on moral capitalin modern poetry in ukrainian and russian	...	17
1.4.	Семантичні аспекти поняття «толерантність»	...	22
1.5.	Фактори ефективності стратегії цілісного використання інструментів онлайн комунікації для побудови персонального бренду HR директора компанії	...	30
1.6.	Естетизація війни: неолібералізм, нарцисизм, діджиталізація	...	39
1.7.	Формування цифрової компетентності майбутніх інженерів під час розв'язування фізичних задач	...	50
1.8.	Концепції «навчання впродовж життя» та «безперервне навчання» в системі навчання дорослих	...	56
1.9.	Formation of a knowledge system about the geographical shell in the process of studying the course «General earth science»	...	61
1.10.	Formation of pedagogical skills of future teachers of geography on ecological education in the conditions of secondary school	...	66
1.11.	The value of the course «Geology with educational practice» in the environmental education of future teachers of geography	...	72
1.12.	Викладання дисципліни «Етика ділового спілкування» як засіб формування комунікативних компетентностей у студентів технічних ЗВО у міжкультурному середовищі	...	77

Розділ перший
Педагогіка, соціологія, філософія, психологія,
соціальні комунікації

Козир Маргарита Валентинівна
Кандидат педагогічних наук
Педагогічний інститут
Київського університету імені Бориса Грінченка

1.1. Модернізація організаційних форм навчання у ЗВО в умовах парадигмальних змін: теоретичні основи

Вступ. Освіта у XXI столітті є визначальним фактором розвитку суспільства, що сприяє ретрансляції цивілізаційного досвіду й одночасно створює оптимальний дизайн майбутнього. Провідна роль освіти, безсумнівно, зумовлена різними викликами сьогодення: економічними, політичними, соціально-культурними, екологічними, етичними тощо. Недарма вважається, що успіх кожної держави та людей залежатиме від конкурентоспроможності освітніх систем, а найважливішим національним потенціалом буде людський капітал.

Сучасне суспільство все ще залишається в процесі усвідомлення ролі освіти у формуванні сильної нації та людства світу загалом. На тлі різноманітних модернізацій вітчизняна система підготовки фахівців з вищою освітою не завжди здатна позбутися інерції. Педагогічна та психологічна наука несвоєчасно реагує на соціальні пріоритети, внаслідок низького соціального статусу педагога відсутня достатня мотивація в освітньому середовищі [9].

Нове тисячоліття вимагає від експертів розуміння науково-теоретичного простору, у якому формується сучасне поле освітніх парадигм та концепцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан, перспективи та тенденції розвитку освіти загалом у сучасному світі висвітлюються у працях Б. Вольфсона, З. Малькової та інших авторів, які аналізують освітні системи провідних західних країн, форми та методи організації навчального процесу. Формування та розвиток освітньої проблематики відбувалося в рамках наукових інтересів відомих дослідників: В. Астахової, І. Бичка, І. Гавриленка, М. Головатого, І. Зязюна, М. Лукашевича.

Значний внесок у розвиток філософії освіти зробили вчені Інституту вищої освіти АПН України В. Андрущенко, М. Михальченко, Г. Темко, В. Лутай. У сучасному філософсько-культурному напрямку слід відзначити дослідження представників Інституту філософії НАН України, що проводились під керівництвом М. Поповича (В. Іванов, С. Кримський, В. Мейзерський, Б. Парахонський та ін.) [7, 39]. Усі вони так чи інакше торкаються питань модернізації змісту освіти, форм навчання, ключових елементів освітнього процесу тощо, хоча буквально питання про взаємозв'язок академізму та прагматизму не сформульоване.

Ряд наукових досліджень вітчизняних учених, зокрема В. Андрущенка, В. Кременя, В. Лугового, С. Павлюка та інших, присвячений проблемам модернізації вищої освіти та системи управління освітою. Теоретичні основи модернізації висвітлювали у своїх працях К. Бужимська, Н. Дворнікова, Г. Поберезька, В. Федотова. Розвиток вищої освіти в країнах ЄС на рубежі ХХ-ХХІ століть досліджували такі вчені, як Н. Абашкіна, Н. Авшенюк, А. Василюк, Н. Ничкало, Г. Микола, Л. Пуховська, А. Сбруєва, Ю. Соколович-Алтуніна, В. Солощенко та інші. Суттєві характеристики поняття «модернізація» висвітлено в публікаціях зарубіжних дослідників (Р. Бендікс, Д. Лернер, А. Мартінеї, П. Штомпка та ін.)

Формулювання цілей статті. Враховуючи зазначене вище, цілями статті є наступні:

- дослідити стан вивчення означеної проблематики;
- розглянути сутність базових понять дослідження: «освіта», «модернізація освіти», «модернізація організаційних форм навчання»;
- обґрунтувати актуальність модернізації організаційних форм навчання у ЗВО в умовах парадигмальних змін.

Виклад основного матеріалу. Для початку звернемось до стану вищої освіти в Україні на початку третього тисячоліття загалом, який у свою чергу сформує певний підтекст для подальшого роздуму.

Цілі освіти в кожній країні визначаються особливостями та перспективами її соціально-економічного розвитку та глобальними процесами та тенденціями. Народ України будує суверенну, демократичну, правову державу. Система освіти є її провідним

соціальним інститутом, від діяльності якого багато в чому залежить успіх цієї конструкції [9].

Важливо висвітлити такі поняття як «освіта», «модернізація освіти» та «модернізація організаційних форм навчання».

Поняття «освіта» за останні роки суттєво змінилося. Розгляд генезису цієї концепції показує, що вона увійшла у вітчизняний педагогічний лексикон лише у XVIII столітті, щоб позначити розвивальний та освітній формотворчий вплив навчання на людину. Тривалий час поняття «освіта» використовувалось як синонім поняття «виховання». Пізніше воно набуває специфічного термінологічного значення, яке пов'язане з навчанням, що позначає його формувальний вплив на особистість [16].

Зараз поняття «освіта» трактується так: будь-яка цілеспрямована й організована діяльність для задоволення навчальних потреб (потреб у навченості), яку в деяких країнах називають окультуренням або підготовкою (концепція Міжнародної стандартної класифікації освіти); нормалізований процес, спрямований на передачу наступному поколінню соціально значущого та культурно-історичного досвіду й забезпечення спадкоємності поколінь (В. Леднев); процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь та навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості (В. Кремень); цілеспрямований процес виховання та навчання в інтересах людини, суспільства та держави (Закон України «Про освіту»).

Таким чином, динаміка змін у розумінні поняття «освіта», розширення соціального та суспільного контексту цього поняття пов'язана насамперед із зростанням ролі освіти для життя сучасного суспільства. Сучасна освіта справді стає продуктивною силою та гарантом національної безпеки. Сучасна економіка стає дедалі залежнішою від знань кожної людини, оскільки основним засобом підвищення її ефективності є людські ресурси (сукупний інтелект та знання людей, їх здатність до інновацій, творчі та управлінські якості тощо).

На наш погляд, розвитку відкритих (віртуальних) університетів в Україні заважають: недостатній доступ до мереж та вартість доступу; відсутність законодавчої бази для створення та сертифікації віртуальних університетів та віртуальних структур у

вищій освіті; витрати на комп'ютер, програмне забезпечення та розробку навчальних матеріалів; недосконалість системи оцінки знань для відкритої освіти; низький рівень інформаційної культури викладачів усіх рівнів та підготовка студентів до самостійного навчання [10].

Можливі стратегії розвитку відкритих (віртуальних) університетів в Україні містять: низьку цінову політику в галузі телекомунікацій; об'єднання зусиль держави та навчальних закладів у створенні віртуальних університетів; забезпечення систематизації при розробці програм підготовки педагога. Але насамперед, модернізації потребують форми навчання у закладі вищої освіти. Для детальнішого розуміння розглянемо поняття «організаційна форма навчання».

Форми організації навчання є важливою складовою масового процесу. Вони тісно пов'язані з метою та завданнями освіти та виховання та визначаються рівнем розвитку суспільства. Форма навчання враховує характер взаємодії студента та педагога, відповідального як за зовнішню структуру, так і за внутрішню структуру навчального процесу. Форма організації навчання визначається насамперед характером студентів, їх місцем у навчальному процесі та способами керівництва цим процесом викладачем [1].

Деякі вчені-викладачі розуміють термін «форма організації навчання» як аудиторну та інші системи освіти: урок, екскурсія, семінар, практичні заняття, іспити, тести, фронтальна, групова, індивідуальна організація навчання. Пропонуються різні підходи до їх диференціації для певного впорядкування сукупності перелічених об'єктів. Так, В. Дяченко, І. Лернер, М. Скаткін розрізняють загальну (фронтальна, групова, індивідуальна) та специфічну (урок, семінар, екскурсія, практичне заняття тощо) організаційні форми навчання.

І. Огородников розрізняв форми організації навчальної роботи (урок, семінари, факультативи) та фронтальні, групові та індивідуальні заняття в системі уроків; та Г. Щукіна – форми організації навчання (урок, домашнє завдання, семінар, практикум тощо) та форми організації навчальної діяльності студентів (фронтальна, групова, індивідуальна).

Водночас деякі вчені-викладачі, зокрема М. Махмутов, вважають, що в педагогіці є потреба вказати на різницю між двома термінами: «форма навчання» та «форма організації навчання» [5].

«Система навчання» визначає організацію вивчення змісту освіти в просторі та часі та забезпечує: розподіл навчального матеріалу за курсами; місце навчання; контингент студентів; обсяг навчання залежно від віку та індивідуальних особливостей студентів; засоби навчання; пріоритетні форми навчання; відповідна роль викладача в організації навчально-пізнавальної діяльності студентів тощо.

«Форма навчальної діяльності студентів» також визначається низкою важливих факторів і може бути колективною чи індивідуальною та реалізовуватися по-різному. У цьому сенсі природно називати загалом форми навчання і систему класів, і урок, і семінар, і екскурсію, колективні та індивідуальні форми навчальної діяльності.

У «Філософській енциклопедії» поняття «форма» визначається як «внутрішня організація змісту», яка охоплює систему стійких відносин суб'єкта. І тим самим виражає внутрішній зв'язок і спосіб організації, взаємодію елементів і процесів явища як між собою, так і із зовнішніми умовами. Форма має відносну самостійність [11].

Форма навчання реалізується як органічна єдність цілеспрямованої організації змісту, методів навчання та засобів. Поодинокі й ізольовані форми навчання (урок, лекція, лабораторна робота, семінар, екскурсія тощо) має лише часткове освітнє значення. Це забезпечує засвоєння студентами конкретних фактів, узагальнень, висновків та набуття певних навичок та вмій. Система різних форм навчання дозволяє відкривати цілі розділи, предмети, теорії, концепції, використовувати взаємопов'язані вміння та навички і має загальноосвітнє значення, формує у школярів систему знань та особистих якостей. Система різноманітних навчальних форм, в основі якої лежать провідні ідеї розділу, тем та окремих видів діяльності, передбачає оволодіння системою предмета, формування світогляду, навичок навчання. Ефективність реальної навчальної практики забезпечується не окремими формами навчання, а продуманою, взаємопов'язаною системою.

Для ефективності та покращення навчального процесу в ЗВО необхідна модернізація організаційних форм освітнього процесу.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що існують різні тлумачення поняття «модернізація». Більшість вчених визначають «модернізацію» як процес оновлення. Однак неоднозначність визначення поняття породила багато модифікацій, втілених у теорії

модернізації, яка сформувалася після Другої світової війни, в роки глобальних змін, і об'єднала сукупність наукових ідей того часу. Міждисциплінарний підхід, що стосується модернізації, об'єднав філософів, політологів, соціологів, освітян, економістів, соціальних психологів та інших.

Так, на думку філософа В. Федотової, поняття «модернізація» містить принципову відмінність від традиційного, а саме: орієнтація на інновації, перевага інновацій над традицією, світський характер соціального життя, поступовий розвиток, орієнтація на інструментальну цінності, промисловий характер, масова освіта тощо [11].

К. Бужимська під тлумаченням поняття «модернізація» визначає «... сукупність різноманітних економічних, політичних, державно-правових, психологічних, культурних змін та трансформацій певної соціально-економічної системи в напрямку її модернізації та постійного вдосконалення; наближення соціально-економічних систем та їх фрагментів до максимально можливого рівня розвитку» [2]. Дослідниця наголошує, що процесом модернізації необхідно цілеспрямовано керувати, не покладаючись лише на регуляторну дію ринкових механізмів, що вимагає розробки ефективних механізмів управління модернізацією на всіх рівнях (уряд, промисловість, підприємство).

На думку американського соціолога Д. Лернера, поняття «модернізація» – це сучасний термін, який визначає процес соціальних змін, коли менш розвинені суспільства набувають характеристик, характерних для більш розвинутих суспільств. Цей процес активізується завдяки міжнародному та міжсоціальному спілкуванню [14].

Американський соціолог Р. Бендікс визначає поняття «модернізація» як процес соціальних і політичних змін у західних країнах, що супроводжується індустріалізацією та урбанізацією, змінами в професійній структурі суспільства, що забезпечували соціальну мобільність та розвиток освіти, перехід від абсолютизму відповідальним та представницьким інститутам влади до загального добробуту [13].

Провідний італійський соціолог А. Мартінелі трактує поняття «модернізація» як сукупність процесів масштабних соціальних змін, завдяки яким суспільство набуває політичних, економічних, соціальних та культурних характеристик, які вважаються типовими для сучасності [15]. Учений переконаний, що

різні країни долають власний шлях, прагнучи досягти сучасних стандартів, тобто не існує єдиної моделі модернізації.

Вітчизняний дослідник Г. Поберезька переконливо доводить, що в умовах західноєвропейської інтеграції необхідно реформувати вищу освіту відповідно до вимог швидко мінливого ринку праці, міжнародних умов та потреб громадян щодо підвищення їх освітньо-кваліфікаційного рівня. На думку вченої, модернізація вищої освіти – це перехід до багаторівневої структури, перехід до зміни цілей і методів діяльності, що стало стратегічною метою українського суспільства як з точки зору внутрішніх проблем (демократизація, ріст цивілізації компетентність) та відповідність світовим та європейським тенденціям [6].

Н. Дворніков вважає за краще визначати поняття «модернізація освіти» як динамічний та системний процес через необхідність радикальних позитивних змін під впливом соціально-економічних та політичних факторів, що проявляються в різних сферах суспільного життя. Дослідник наголошує, що модернізація відбувається за конкретною моделлю, яка гармонійно поєднує традиції та цінності освіти кожної держави, і є частиною загальної модернізації суспільства, яка відбувається у всіх його сферах [4].

О. Плахотнік зазначає важливість упровадження модернізації освітнього процесу на засадах компетентнісного підходу. Дослідник вважає за недолік майже всіх існуючих освітніх програм у тому, що вони наголошують на сукупності інформації, а не на процедурах засвоєння способів діяльності студентами й пропонує докорінне оновлення формату навчання та форм навчання у ЗВО [16].

Висновки. Модернізація форм навчання – це оновлення та осучаснення діючих форм організації навчання в ЗВО, метою яких є підготовка свідомого громадянина та конкурентоспроможного професіонала, готового до життя й роботи в інформаційному світі.

Проблемі модернізації освіти присвячено численні наукові дослідження, а також доповіді політиків та громадських діячів. Однак сьогодні всі зазначені ідеї окреслюють поле для подальших досліджень, а не надають вичерпних відповідей.

Джерела

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі. – К., 1973. – 264 с.
2. Бужимська К. О. Теорія модернізації: виникнення, розвиток, сучасний стан. Вісник ЖДТУ. Економічні науки. 2008. № 2 (44). – С. 216-227.
3. Гончаренко С. У. Побудова педагогічної теорії. Педагогічна газета, 2006, № 11 (148). – С. 5.
4. Дворнікова Н. С. Педагогічні умови модернізації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2009. – 21 с.

5. Махмутов М. І. Організація проблемного навчання в школі. – М., 1977. Педагогіка / За ред. Ю. К. Бабанського. – М., 1988. – 479 с.
6. Поберезька Г. Г. Тенденції розвитку вищої освіти у країнах Західної Європи та України: автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.01. – К., 2005. – С. 22 .
7. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. Збірник наук.-метод. праць ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2017. Вип. 4. – С. 27-36. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://periodicals.karazin.ua/issuedu/article/view/8791>.
8. Рашевська Н. В. Модель комбінованого навчання у вищій школі України. Сборникнаучныхтрудов. Харків: Міськдруку, 2011. – С. 54-59. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ds.knu.edu.ua/jspui/handle/123456789/932>.
9. Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.
10. Соколович-Алтуніна Ю. О. Модернізація вищої аграрної освіти в Польщі в умовах євроінтеграції: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / СДПУ ім. А. С. Макаренка. Суми, 2012. – 218 с.
11. Федотова В. Г. Типология модернизаций и способов их изучения. Вопросы философии. 2000, № 4. С. 3-27.
12. Харламов І. Ф. Проблеми методів навчання в сучасній загальноосвітній школі. М., 2010. – С. 45-61.
13. Bendix R. Nation-building and citizenship: studies of our changing social order / Reinhard Bendix. – New Brunswick: Transaction Publishers, 2007. 456 p., p. 6-7.
14. Lerner D. Modernization. International Encyclopedia of the Social Sciences. 1968. Vol. 10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.encyclopedia.com/topic/Modernization.aspx>
15. Martinelli A. Modernization: Rethinking the Project of Modernity. London: SAGE, 2005. 158 p.
16. Plakhotnik O. Модернізація освітнього процесу у вищій школі на засадах компетентнісного підходу. Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology, 2015. 2(2), p. 69-82. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uesit.org.ua/index.php/itse/article/view/161>

Dmytro Larin

PhD in Psychology

Kyiv National Economic University named after Vadim Getman

1.2. Psychological principles of ethics as a result of oversaturation of barbarism in human relations

The word "ethics" originated from the ancient Greek "ethos", which had different meanings at different times. In the beginning, this word meant location, common habitation, later – custom, temperament, character, style of thinking, as well as the established nature of a particular phenomenon. Empedocles (ca. 490 – ca. 430 BC), Democritus (ca. 460 - ca. 370 BC) used it to characterize the enduring, steady nature of specific phenomena: the ethos (essence) of the elements of the objective of the world, of man. Later, the great thinker of antiquity Aristotle (384-322 BC), based on the importance of ethos as a character, temperament, formed the adjective "ethicos" – "ethical" to denote a special group of human virtues - wisdom, courage, moderation, justice etc. – distinguishing them from the virtues of reason (Ethics, 2022).

Aristotle called the science of ethical virtues (personal qualities), the virtues of human character "ethice" (ethics). So in the IV century. B.C. ethical science got its name, which is still today. Ethics is a philosophical science that studies the nature, essence, origin,